

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حدوستان و تحریم‌های اقتصادی علیه ایران

www.ketab.ir

عنوان و نام پدیدآور: هندوستان و تحریم‌های اقتصادی علیه ایران / تهیه و تدوین مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۹۶ ص.؛ مصور، جدول، نمودار.

شابک: ۸۰۰۰۰ ریال ۱-978-964-895875-1

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: تحریم اقتصادی — ایران

موضوع: هند — روابط اقتصادی — ایران

موضوع: ایران — روابط اقتصادی — هند

شناسه افزوده: مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد

رده بندی کنگره: HD۱۵۸۶/۴ ۱۳۹۲ ۹۵

رده بندی دیویی: ۹۵۶۷۰۹۵۵/۳۳۰

شماره کتابخانه ملی: ۳۲۷۳۵۷۱

هندوستان و تحریم‌های اقتصادی علیه ایران

تهیه و تدوین: مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد

مدیر گروه: عابد اکبری

پژوهشگر: سعیده احمدی

صفحه‌آرایی: منصوره صادقی

چاپ نخست: شهریور ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰،۰۰۰ ریال

شابک ۱-۸۹۵۸۷۵-۹۶۴-۹۷۸



مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد

تهران، خیابان کریمخان، خیابان آبان جنوبی، کوچه هورزاد، ساختمان شماره ۶ طبقه ۳

صندوق پستی: ۱۳۴۵۵-۶۵۳

www.tier.ir

info@tier.ir

تلفن: ۸۸۹۰۸۵۲۸

دورنگار: ۸۸۹۱۸۶۱۱

تمام حقوق متعلق به مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد است.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

مقدمه	۱
۱- نقش نفت در تحریم‌ها و مواضع این کشور در قبال ایران	۴
۲- روابط تجاری ایران و هند	۱۱
۱-۱ صادرات غیرنفتی	۱۱
۱-۱-۱ - عملکرد صادراتی ایران	۱۵
۱-۲ - عملکرد وارداتی ایران	۱۷
۱-۲-۱ - دهه میادلات تجاری ایران و هند	۲۱
۱-۲-۲ - بررسی بنزین و بنج به عنوان اقلام عمده وارداتی در دهه اخیر	۳۱
۲-۲ صادرات نفتی ایران به هند	۳۶
۳- بازیگران اثرگذار در روابط تجاری ایران و هند در شرایط تحریم	۴۵
۱-۳ ایالات متحده آمریکا - هند	۴۵
۱-۱-۳ روابط تجاری ایالات متحده آمریکا و هند	۵۰
۲-۳ هند - رژیم اشغالگر قدس	۵۸
۱-۲-۳ روابط اقتصادی هند و رژیم اشغالگر قدس	۶۲
۲-۲-۳ مقایسه روابط اقتصادی ایران - هند و رژیم اشغالگر قدس - هند	۶۹
۳-۳ هند - عربستان سعودی	۷۱
۴- نتیجه‌گیری	۷۴
پیوست‌ها	۸۰
منابع	۸۹

در دنیا کمتر مردمی هستند که از نظر نژادی و در طول تاریخ به اندازه مردم هند و ایران به هم نزدیک بوده باشند.

جواهر لعل نهرو، اولین نخست‌وزیر هند

مقدمه

هزاره سوم ویژگی‌های خاصی دارد؛ یکی از این ویژگی‌ها، آن است که شاهدیم هند و چین با رشد اقتصادی خود، دنیا را متأثر کرده‌اند. پیش‌بینی می‌شود حجم واردات انرژی این دو کشور در سال ۲۰۳۰ از حجم واردات ژاپن و آمریکا بیشتر باشد. و در سال ۲۰۳۰ میزان واردات نفت هند به ۲ برابر میزان کنونی برسد، زیرا بیشترین رشد در افزایش تقاضای انرژی در هند بوده و این موضوع به معنای آن است که ادامه رشد اقتصادی چین و هند منوط به تأمین کافی منابع انرژی خواهد بود.

در این شرایط، امنیت انرژی برای هند یک نیاز جدی استراتژیک می‌شود و روابط ایران و هند نیز استراتژیک خواهد شد. مؤلفعات نشان می‌دهد در فاصله سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۳۰، باید نزدیک به هزار میلیارد دلار در بخش زیرساخت‌های انرژی هند سرمایه‌گذاری شود که سه‌پنجاه آن در حوزه برق است و این، موقعیت بسیار بزرگی برای سرمایه‌گذاران در بازار انرژی هند به‌طور عام و در بخش برق آن به‌طور خاص به شمار می‌آید.

در زمینه فولاد نیز فرصت‌های همکاری مناسب و زیادی وجود دارد و در مجموع، زمینه واقع‌بینانه بسیاری برای همکاری اقتصادی مشترک ایران و هند، بدون مداخله انگیزه‌های سیاسی موجود است و ایران و هند سودآوری

بسیاری برای یکدیگر دارند.

هند پس از تجربه سیاست‌های تمرکزگرایانه به این نتیجه رسید که سیاست‌های بازتری را اعمال کند و در این زمینه، اصلاحات بسیار مناسبی را در زمینه‌های مختلف انجام داد و نتیجه آن، این شد که در طول ۲۰ سال گذشته همیشه نرخ رشدی بالای ۷ درصد داشته است. حتی در شرایط بحران جهانی، کشورهای هند و چین به علت تکیه بر بازار داخلی، نرخ رشدی معادل ۵/۵ درصد یا بالاتر داشتند که نشان از توفیق اقتصادی آنها دارد.

تجربه هند برای ایران بسیار مهم بوده و مبادله این تجربه‌ها ضروری است، زیرا هند اقتضای موق داشته که برآورد آن برای کاهش فقر، نتیجه‌ای ملموس را ارایه کرده و سیاست‌های آزاد اقتصادی این کشور به نفع طبقات پایین جامعه بوده است.

میزان اشتغال در اقتصاد هند در همه کشورها بالاتر بوده و این کشور توانسته است در فاصله زمانی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵ به‌طور متوسط ۱۱ میلیون شغل جدید ایجاد کند که حاصل نگاه به سعه صدر و مبتنی بر اقتصاد آزاد بوده است.

غیر از همکاری‌های دوجانبه، همکاری ایران و هند در قاعده‌بندی‌های نظام جهانی نیز می‌تواند بسیار مؤثر باشد و این مسأله، به‌ویژه در گفت‌وگوهای پیوستن به WTO مهم است؛ اگر ایران در سازمان جهانی تجارت حضور یابد، این موضع تقویت خواهد شد.

یکی از مسایل مهم در اقتصاد جهانی، بحث تحریم‌ها بوده که به زیان همه است، به‌ویژه برای کشورهایی که انرژی برای آنها اهمیت دارد. در واقع،

تحریم علیه کشوری که دارای دومین ذخایر گاز و سومین ذخایر نفت است، می‌تواند بسیار خطرناک باشد، زیرا هرگونه تهدید آن، تمام مصرف‌کنندگان انرژی را متأثر می‌سازد.

اگر تحریم‌هایی اعمال شود که سرمایه‌گذاری را در بازار انرژی دچار محدودیت کند، عرضه نیز دچار محدودیت خواهد شد؛ بنابراین، همه باید با ایجاد هرگونه محدودیت در سرمایه‌گذاری در بازار انرژی، مقابله کنند.

هند و ایران به‌طور یقین از بازیگران اصلی اقتصاد در آینده خواهند بود و اگر حرف و حدیث‌اشته باشند و بتوانند ظرفیت‌های خود را مدیریت کنند، سود بیشتری می‌برند.

با این شرایط، ایران و هند سهم بزرگی در سرمایه و بازار خواهند داشت و می‌توانند همکاری‌های گسترده‌ای داشته باشند، زیرا ما به شکل‌بندی‌های جدیدی در همکاری‌های آسیایی نیاز داریم و باید به نهادهای جدید ارتباطات در شکل غیردولتی بیندیشیم.

روابط ایران و هند همواره با تعاملاتی هدفمند در طول قرن‌ها گسترده بوده است. مرز مشترک بین دو کشور تا سال ۱۹۴۷، اختلافات فراوانی را در زبان، فرهنگ و سنت پدید آورد. به‌علاوه، منطقه آسیای جنوبی و خلیج فارس فراهم‌کننده ارتباطاتی قوی در حوزه‌های بازرگانی، انرژی فسیل و پیوندهای بین مردم است.

پیوندهای اقتصادی و بازرگانی هند و ایران به صورت سنتی از واردات نفت خام ایران شکل گرفت. هند در سال ۲۰۰۹-۲۰۰۸، حدود ۲۲ میلیون تن نفت خام به ارزش تقریبی ده میلیارد دلار از ایران وارد کرد.

جایگاه ایران و هند در منطقه خاورمیانه دارای اهمیت زیادی است و نقش مهمی در بین قدرت‌های منطقه‌ای و آسیایی دارد. فرصت مناسبی برای دو کشور مهیاست تا به تعمیق روابط خود بپردازند. این دو کشور مذاکرات مستمری را در خصوص مسایل اقتصادی و بازرگانی در جلسات کمیسیون مشترک هند و ایران و شورای بازرگانی مشترک به انجام می‌رسانند.

قره آسیا از ابعاد گوناگون اهمیت زیادی دارد، زیرا در مدت ۱۰ سال، ذخیره آن ۱۰ برابر شده است و ۷۵ درصد انرژی جهان در آسیا قرار دارد، همچنین به‌ترین نرخ سرمایه‌گذاری در سال‌های اخیر در آسیا بوده است.

تمام شرایط نشان می‌دهد که آینده جهان، آینده‌ای آسیایی بوده و این مسأله از دو جنبه قابل تأمل است؛ یکی اینکه می‌توان از ظرفیت منطقه برای گسترش روابط و چهارچوب‌های منطقه‌ای استفاده کرد و دیگر آنکه ایران و هند می‌توانند به موتور هم‌گرایی آسیا تبدیل شوند و قدرت و درهم‌تنیدگی دو کشور این زمینه را فراهم می‌کند.

هند از پایه‌گذاران و قطب‌های مهم جنبش عدم‌محدود در جهان دو قطبی گذشته بوده و جمهوری اسلامی ایران نیز مبدع جنبش عدم‌تعهد واقعی پیش از فروپاشی نظام دو قطبی است و انتظار می‌رود این دو کشور به یکی از محورهای اصلی شکل بخشیدن به نظام آینده بین‌الملل، براساس است‌های گذشته خود، تبدیل شوند.

۱- نقش هند در تحریم‌ها و مواضع این کشور در قبال ایران

اگرچه هند از کشورهایی بوده که در دهه‌های پیشین، در مجامع عمومی و بین‌المللی از مواضع ایران حمایت می‌کرده است، اما به نظر می‌رسد دهلی نو

هندوستان و تحریم‌های اقتصادی علیه ایران ۵

به‌مرور از تهران فاصله گرفته است.

در سال ۲۰۰۵، هند دادن رأی مخالف علیه ایران را در نشست‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در وین آغاز کرد و وزارت امور خارجه هند در می ۲۰۰۸، در پیروی از قطعنامه شورای امنیت سازمان ملل علیه ایران، از مقام‌های هند خواست تا بانک‌های ایرانی و محموله‌هایی را که از ایران وارد یا به آن وارد می‌شوند، تحت نظارت داشته باشند.

در نوامبر ۲۰۰۹ از مجموع ۳۵ عضو شورای حکام، ۲۵ کشور به قطعنامه‌ای که خواستار حلیق محالیت‌های تأسیسات فوردوی ایران شده بود، رأی مثبت دادند که یکی از این کهورها، هند بود. هند اعلام کرد با هدف پرهیز از یک رویارویی عمده بین ایران و جامعه جهانی به این قطعنامه رأی مثبت داده است، در حالی که رأی مثبت هند به قطعنامه غرب در مسأله پرونده هسته‌ای ایران در چهارچوب روابط هند و آمریکا مورد معامله قرار گرفت. به عبارت دیگر، تعامل با آمریکا بود که باعث شد هند به قطعنامه پیشنهادی غرب در آژانس بین‌المللی انرژی اتمی رأی مثبت بدهد و پرونده ایران به شورای امنیت سازمان ملل ارجاع داده شد.

دیپلمات‌های هندی در فاصله سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۹ سه بار از قطعنامه‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی در انتقاد از برنامه هسته‌ای ایران و غنی‌سازی اورانیوم، حمایت کردند.

در ۲۵ دسامبر ۲۰۱۰، مقارن ۴ دی ۱۳۸۹، بانک مرکزی هند با صدور بیانیه‌ای اعلام کرد که از این پس تسهیلات لازم را برای پرداخت بهای مواد خام وارداتی از ایران ارایه نخواهد کرد و این پرداخت‌ها باید خارج از

چهارچوب «اتحادیه پایاپای آسیا» انجام گیرد.

اتحادیه پایاپای آسیا که مقر آن در تهران است، شامل کشورهای ایران، هند، پاکستان، بوتان، بنگلادش، مالدیو، میانمار، نپال و سری‌لانکا می‌شود و برای همکاری‌های مالی کشورهای عضو در سال ۱۹۷۴ پایه‌گذاری شده است. این اقدام هند در حالی انجام می‌شود که بانک مرکزی این کشور دلیلی برای اقدام خود ذکر نکرده است، اما ادعاهایی مبنی بر این وجود داشت که ایران با استفاده از اتحادیه پایاپای، محدودیت‌های اعمال شده توسط بانک‌های اروپایی و سایر بانک‌ها را دور می‌زند (Katzman, 2012).

نکته قابل توجه، اینکه هند از نخستین کشورهایی بود که پس از اعمال تحریم‌های مستقل آمریکا علیه ایران، از آن کشور انتقاد کرد و از نگرانی‌های خود در خصوص اعمال تحریم در بخش انرژی ایران سخن گفت.

اوایل سال ۲۰۱۰ میلادی نیز سرانجام نزدیک به شرکت ریلاینس اینداستریز (بزرگ‌ترین شرکت خصوصی پالایش نفت هند) خبر دادند که این شرکت قرارداد خرید نفت خام از ایران را در سال مالی ۲۰۱۰ تمدید نخواهد کرد. هرچند در آن سال‌ها تحریم‌ها علیه ایران شامل نفت خام نمی‌شد، اما منابع نزدیک به شرکت ریلاینس دلیل این اقدام را تلاش برای کاهش وابستگی به ایران اعلام کردند.

هند تحریم‌های یک‌جانبه مالی بانکی آمریکا علیه ایران را پذیرفته است و از تعامل با بانک مرکزی ایران خودداری می‌کند. با وجود این، علاقه‌ای به

همگام شدن با دیگر کشورها ندارد و بارها اعلام کرده است که نفت ایران را تحریم نخواهد کرد و تمایل دارد تجارت با ایران را ادامه دهد؛ حتی پس از تصمیم بانک مرکزی هند در خصوص روابط مالی بین دو کشور، مقام‌های هندوستان خود برای رفع مشکلی که بانک مرکزی هند به‌جود آورده بود، پیشقدم شدند.

دلیل این تناقض‌گویی‌ها و عدم امتناع هند از قطع دادوستد نفتی خود با ایران و تلاش برای انجام مبادلات تجاری با کشورمان چیست؟

جهت‌گیری اصلی سیاست خارجی هند امنیت‌محور و با توجه به قدرت نظامی این کشور، است. رسمی می‌کند با قدرت‌های بزرگ وارد تعامل شود تا حدی که در مدیریت امور بهانه‌نقش بیشتری ایفا کند. همچنین در شرایطی که هند به یک قدرت هسته‌ای تبدیل شده، خواهان آن است که از طریق عضویت در شورای امنیت به یک قدرت سیاسی تبدیل و در کنار تأثیر جریان نفولبرال بر قدرت اقتصادی هند، به یک قدرت بزرگ منطقه‌ای مبدل شود.

اکنون جهت‌گیری سیاست خارجی هند سیال و پویا، اصل منافع‌محوری تعیین می‌شود. هر کجا منافع هند ایجاب کند، حرکت می‌کند که این منافع در روابط با ایالات متحده آمریکا و رژیم اشغالگر قدس نمود بیشتری دارد. به همین دلیل وقتی بحث فعالیت‌های هسته‌ای ایران مطرح می‌شود، موضع رسمی هند این است که پیوستن به مقررات بین‌المللی داوطلبانه بوده و اکنون که ایران داوطلبانه به مقررات بین‌المللی پیوسته، اجرای این مقررات الزام‌آور است. به همین روش، هند رأی علیه ایران را توجیه می‌کند.

از سویی، هند از بیست سال پیش تاکنون توسعه اقتصادی را در صدر

برنامه‌های ملی خود قرار داده است و همه روابط خود را از این منظر مورد تحلیل قرار می‌دهد. توسعه اقتصادی به‌شدت وابسته به انرژی و به‌خصوص نفت و گاز است. تحریم نفت ایران توسط اروپا، قیمت‌های بین‌المللی را تا حدودی افزایش می‌دهد و این موضوع بر برنامه توسعه اقتصادی هند تأثیری منفی دارد. حال اگر هند از ایران نفت نخرد و برای تأمین نفت مورد نیاز خود ناگزیر به همان منابع تولیدکننده محدودی مراجعه کند که مشتریان دیگر مراجعه می‌کنند، افزایش قیمت نفت مضاعف خواهد شد و تأثیر آن بر اقتصاد هند نیز مضاعف خواهد بود. نباید از نظر دور داشت که براساس آمار، هند چهارمین مصرف‌کننده نفت در دنیاست و سالانه ۱۱۰ میلیون تن نفت وارد می‌کند. بنابراین، اگر هند هم به همان منابع مراجعه کند، این اتفاق موجب افزایش قیمت نفت می‌شود. از سوی دیگر، ایران پس از عربستان سعودی، دومین تأمین‌کننده نفت هند است و حدود ۱۲ درصد از نیازهای نفتی این کشور را تأمین می‌کند. بنابراین، هند ناچار است که خرید نفت ایران را به‌طور چشمگیر و شدید کاهش دهد. این تأکید به این معناست که اگر قرار شود هند خرید نفت از ایران را متوقف کند، ناچار است به‌تدریج دست به این اقدام بزند و کاهش خرید نفت از ایران باید حالتی تدریجی داشته باشد. وضعیت پالایشگاه‌های هند نیز مزید بر علت است؛ بخشی از این پالایشگاه‌ها از چند دهه پیش برای استفاده از نفت وارد شده از ایران تنظیم شده‌اند و تغییر آنها به هزینه و زمان نیاز دارد. بنابراین، هرچند معاملات نفتی متوقف نمی‌شوند، اما روند آنها نزولی خواهد بود (موسوی، ۱۳۹۰).

برای بررسی روابط ایران و هند در شرایط کنونی، باید به این نکته توجه

هندوستان و تحریم‌های اقتصادی علیه ایران ۹

داشته باشیم که هندی‌ها، ایران را چگونه می‌بینند و در مقابل، ایرانی‌ها چگونه هند را ارزیابی می‌کنند.

وجود دیدگاه‌های متفاوت نشان می‌دهد که چالش‌هایی در سیاست خارجی ایران و هند وجود دارد. براساس مدارک منتشر شده از سوی وزارت امور خارجه هند، دیدگاه هندی‌ها به ایران دارای مشخصه‌های زیر است:

- ۱- ایران کشوری با موقعیت ژئواستراتژیک مناسب است.
 - ۲- ایران یک قدرت مهم منطقه‌ای در آسیای غربی است.
 - ۳- ایران کشوری با منابع غنی نفت و گاز است.
 - ۴- ایران یک محور بانفوذ در جهان اسلام است.
 - ۵- ایران کشوری با مذهب با صریح مذهبی خاص خود است.
 - ۶- ایران، آمریکا را دشمن می‌داند و با مجموعه کشورهای غربی دارای تعارضات ایدئولوژیکی است.
 - ۷- ایران به عنوان یک کشور آرمان‌گرا، ان آرمان‌گرایی را در سیاست خارجی خود حاکم کرده است.
- ایران به هندوستان چگونه می‌نگرد:

۱- هند، مجموعه‌ای از کشورهای شرقی تلقی می‌شود و ایران شرقی بودن ایران و هند را بخشی از هویت مشترک دو کشور قلمداد می‌کند.

۲- ایران، هند را یکی از کشورهای اصلی جنبش عدم تعهد می‌داند و هنوز انتظار دارد تا در چهارچوب جنبش عدم تعهد سیاست خارجی یکسانی داشته باشند.